

**FASTSTÄLLANDE AV NY REVIDERAD SKÖTSELPLANEN TILL
KULTURRESERVATET KOMMINISTERBOSTÄLLET RÅSHULT I
STENBROHULT, ÄLMHULTS KOMMUN**

BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 § Förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. den nya och reviderade skötselplanen (2012-02-16) till kulturreservatet Komministerbostället Råshult i Stenbrohult, Älmhults kommun, fastställd.

HISTORIK

Länsstyrelsen fastställde 1995-05-31 en skötselplan för kyrkoreservatet Råshult- Djäknabygd. Den omfattade dock inte bebyggelsemiljön. Skötselplanen angav ramarna för hur rekonstruktionen av ett hemman från tidigt 1700-talets början skulle genomföras. För att realisera skötselplanen, och för att ange vilka mål som skulle uppnås och hur de skulle följas upp, upprättades en åtgärdsplan år 2000 för åren 2001-2006.

Kulturreservatet Komministerbostället Råshult bildades 2002-12-16. I samband med att kulturreservatet bildades togs det fram en "Skötselplan för gårdstomten inom Kulturreservatet Komministerbostället Råshult". Länsstyrelsen fastställde då att båda skötselplanerna skulle gälla för kulturreservatets långsiktiga vård. I beslutet står också att en översyn av skötselplanerna bör göras för att bedöma behovet av en revidering av planerna i samband med att restaureringsarbetena i allt väsentligt skulle vara avslutade år 2010.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

I november 2010 startades ett projekt för revidering av åtgärds- och skötselplanen. Projektledare för arbetet var Maria Andersson. En styrgrupp bildades som bestod av Heidi Vassi (kulturmiljövårdsfunktionen), Jonas Hedin (naturvårdsfunktionen) och Louise Ellman- Kareld (sekretariatet för hållbar utveckling). Styrgruppen hade tre möten fram till utskicket av remissen. En referensgrupp intervjuades i början av processen och erbjöds möjlighet att lämna synpunkter på ett utkast till förslag av ny skötselplan. Detta för att i ett tidigt skede fånga upp synpunkter. I referensgruppen ingick Jörgen Andersson, Natur- och Foto, Urban Ekstam, Bengt-Eric Ericsson, Hembygdsföreningen Linné, Marie-José Gaillard- Lemdahl, Linnéuniversitetet, Martin Hansson, Smålands Museum, Stefan Höglin, Bäckaby Landskap, Ingemar Johansson, Stiftelsen Linnés Råshult, Ulf Lindberg, Riksantikvarieämbetet, Matts Lindblad, SLU Alnarp, Fabian Mebus, Riksantikvarieämbetet, Lena & Michaël Michaëlsson, arrendatorer, Ingvar Nilsson, Älmhults kommun, Helene Pettersson, Länsstyrelsen i Kronoberg, Anja Rautenberg, Länsstyrelsen i Uppsala län och Clas Tollin, SLU Uppsala.

Remissen på det färdiga förslaget till reviderad skötselplan skickades ut 2011-03-22 till sakägare, myndigheter och ideella föreningar m.fl. som gavs tillfälle att yttra sig. Följande synpunkter i sammanfattning har inkommit:

Riksantikvarieämbetet anser att framtagandet av det nya förslaget har skett på ett föredömligt sätt i dialog med omvärlden och att förslaget i sin helhet utgör ett välgenomarbetat dokument. Avsnittet om monumentet ska utökas med en kort redogörelse om varför Länsstyrelsen väljer att sköta detta område med modernare inslag. Uppodlingen av ängsmark på före detta åker är en av de mest kontroversiella frågorna i området. RAÄ anser att Länsstyrelsens formulering för tillvägagångssättet för uppodling av ängsmarken är välavvägd och tydlig. De föreslår också att ett skötselråd ska upprättas där diskussioner kring tillvägagångssättet av restaureringarna kan föras. RAÄ saknar en mer utförlig beskrivning av arbetet med tillgänglighet och föreslår att detta görs i en särskild plan som biläggs

skötselplanen. De välkomnar också ambitionen att upprätta särskilda kommunikationsplaner inför restaureringsåtgärder. Skötselplanen bör också kompletteras med hur ev. avsteg från skötselplanen ska hanteras innan det är dags för en ny revidering. RAÄ ser också att de omfattande restaureringarna dokumenteras genom fotografering i årsrapporterna.

Stiftelsen Linnés Råshult ser positivt på att staten genom föreliggande plan inte bara vill förvalta nuvarande verksamhet utan också fortsätta rekonstruktionen av området till tidigt 1700-talsnivå. Stiftelsen ser positivt på planens intentioner att förbättra informationen och kommunikationen om planens innehåll till närboende och besökare. De ställer sig positiv till ambitionen att publikt visa på traditionella brukningsmetoder men vill ha ett förtydligande över vem som ska ansvara för detta. Stiftelsen är tveksam till den föreslagna skötseln av området mellan monumentet och järnvägen till betesmark. Man betonar vikten av att samråd med vägsamfälligheten måste ske angående färisterna. Stiftelsen föreslår att antalet färister reduceras från tre till två. Stiftelsen är i stort sett positiv till förslaget och förutsätter att staten tar det ekonomiska ansvaret för att förverkliga skötselplanen. Stiftelsen har inte ekonomiska förutsättningar att påtagligt delta i detta.

Naturskyddsföreningen Kronoberg menar att det är utmärkt att återskapandet av utmarken i Råshult prioriteras. Det är också bra att man inventerar åkervädd och sommarfibbla, för att mäta resursen för hotade bin. Särskilt viktigt är att all vår kunskap om landskapet i Stenbrohult i början av 1700-talet pekar på att de rödlistade arter som nyligen hittats i Stenbrohult förekom i större antal på den tiden. Att då hugga ned gamla träd eller plöja upp ängar med kritiska resurser för hotade bin är helt orimliga om man vill återskapa ett 1700-talslandskap eller uppnå gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-området. I stället måste arbetet inriktas på att öka mängden lövträd, särskilt ekar och bokar, samt ytan örtrik blomrik ängsmark. Trakten kring sjön Möckeln är känd som ett av de viktigaste områdena i Sverige med riklig lindförekomst i äldre tider. Hur linden sköttes då bör utredas, men säkerligen var hamlingsintervallet längre än som anges i planförslaget. Även biskötsel var en viktig näring i Stenbrohult i början av 1700-talet och rikligt blommande lindar var en viktig honungskälla för bina. Lindar och aplar etc. ska släppas upp på rösen och inte slås av årligen. I stället för lind torde björk hamlas i stor utsträckning, och redan Linné

säger att björk dominerade lövfodret i trakten. Får borde ej beta det som ska bli äng, möjligen med undantag av september- oktober. Ett måttligt nötbete, kompletterat med enstaka hästar är däremot lämpligt. Nötkreatur måste vara det dominerande betesdjuret på utmarken, och även under efterbetet på inägomarken. Hydrologin måste återställas snarast, annars kommer det nu uppväxande björkslyet att dränera våtmarken inom område 3 och återetableringen av tidigare kärrvegetationen ej ske. På myrar är fuktiga höljer viktiga för floran. Att som föreslås fylla dessa blöta partier med ris strider mot hur naturen såg ut på 1700-talet. Markens kemiska status måste förbättras annars kommer det aldrig att återetableras en ängsflora i område 3. Avverkningsrester och fagningsmaterial måste lämnas kvar och brännas, helst under våren, för att inte försura marken. Många småbrasor spridda över området ger bäst effekt. En del andra partier bör vedaskgödslas med måttliga givor på försök för att testa effekten av floran. Det saknas belägg för, och det är heller inte troligt, att alla åkrar som markerades på skifteskartan 1841 var upptagen i början av 1700-talet. Totala bilden av relationen mellan åker och äng i Råshult ger en felaktig bild om fler åkrar tas upp. Växter som inte fanns på 1700-talet föreslås hållas tillbaka och helst tas bort, medan t.ex. försvunna arter återinförs. Man bör även bränna av slåtter ängarna torra år på våren för att hålla tillbaka mossor och gynna föryngring av ärtväxter m.fl. växter. Det verkliga antalet djur av olika djurslag som betar i kulturresevatet bör baseras på bouppteckningar från trakten.

Älmhults kommun förutsätter att staten tar det ekonomiska ansvaret för att förverkliga skötselplanen. Planen ger en bra beskrivning av områdets hotade arter och hur hänsyn till dessa ska tas. Återskapandet av utmarken Söderhagen med betesdjur på vägen och färiser är mycket bra, för att ge området en hög trovärdighet. Att få en hög trovärdighet och sannhet för gårdstomtens utseende är en svår fråga. I skötselplanen ges en romantiserad bild. Boskapsskötsel var det som verksamheten var inriktad på i trakten. Detta bör på något sätt kunna återspeglas på gårdstomten, dit sannolikt de mjölkande korna kom morgon och kväll under betesperioden. I vilket fall bör information kring detta ges. De gräsytor som finns inom skötselområde 1 bör kunna brukas med tidsenliga redskap och inte motordrivna. Ska den gamla parcellindelningen synliggöras i brukandet och hur i så fall. Vi vet inte hur gårdarna hanterade sin slåtter eller om de skiljde i sitt brukande av åkern i början av 1700-talet. Flera av dessa gamla åkrar

som nu brukas som äng har idag en flora som troligen är av stor betydelse för överlevnaden av en del av de hotade insektsarter som finns i området. Denna fråga bedöms som hanterad på ett rimligt sätt i förslaget. Landskapsfaktorn blir då också viktig, dvs. kort vilken utbredning värdväxterna och de hotade arterna har idag i trakten och hur situationen har utvecklats under de föregående åren. För att ängsladorna inte bara ska vara kulisser bör de kunna användas årligen för lagring av hö från omgivningarna. Det är bra att påbörja lindbasttäkt för att visa på denna betydelse för linden. Det talas allmänt om hamling även på utmarken, men man borde kanske tala mera allmänt om lövtäkt, då troligen även uppslag av lövträd nyttjades och inte enbart topphuggna träd. Även andra träd än lind bör hamlas som björk, vilket troligen var dominerande där lind inte förekom. Utgångspunkten bör vara hur man brukade och förvaltade de resurser man hade tillgängliga på ett långsiktigt sätt för att få ut mesta möjliga från dem och inte ett kulisstänkande utan hänsyn till nyttan. Det gäller t.ex. föryngring av hassel, där föryngringen inte bör ske med schablonmässiga intervall, utan med hänsyn till nötproduktionen. Målbilden för mängden träd och buskar och artsammansättningen liksom krontäckning bör relateras till nuläget för att förslaget skall bli fullt begripligt. Uppföljningen av träd- och buskskiktet bör göras omgående för att få en bild av nuläget. Det är bra med de föreslagna månadsredovisningarna för att kunna bedöma vad som gjorts och lägga grund för att senare kunna bedöma vad det har gett för effekter vid uppföljning.

Länsstyrelsen i Uppsala bedömer att den reviderade skötselplanen är kompatibel med världsarvsnomineringen.

Michaël och Lena Michaëlsson har lämnat muntliga synpunkter vid ett möte den 19 januari 2012. I beskrivningen av klockgentianan påpekas att en ödmjukare hållning vore önskvärd. Under stycket om världsarvet förtydliga att restriktionerna om införsel av växtmaterial inte gäller utsäde till åker eller växtmaterial och fröer till trädgårdarna. Förtydligande av att övrigt växtmaterial får endast tas från andra delar av kulturresevatet. I stycket om betesdjur i kulturresevatet också betona säkerhetsaspekten för besökarna. Vad det gäller utmarken är det mer historiskt korrekt att skola om plantor än att freda från bete. De flesta av träden i utmarken blev inte stora som idag utan blev hårt tuktade av betesdjuren. Hägna av udden i sydöst för att göra

rastplatser, samt att bättra på den naturliga badplatsen. Ta bort stycket om bränder. Kulturreseptatet är så litet och därför inte möjligt att genomföra i praktiken. Forskning i reservatet ska främjas så långt det är möjligt. Vid en ansökning om att få bedriva forskning ska metodikens konsekvenser för kulturreseptatet värden och skötsel utvärderas.

MOTIVERING

Enligt beslutet om bildande av kulturreseptatet komministerbostället Råshult (2002-12-16) skulle en översyn och revidering av skötselplanen genomföras 2010. Behovet fanns för en ny skötsel- och åtgärdsplan eftersom mycket av restaureringarna var genomförda inom vissa skötselområden. En del ny kunskap, om bl.a. hotade arter, och erfarenheter hade också tillkommit. Nya omständigheter hade också ändrats med tiden, bl.a. nomineringen till UNESCOs världsarv. För att kunna sköta kulturreseptatet och göra uppföljningar av de uppsatta målen på ett långsiktigt sätt måste de för skötseln grundläggande dokumenten vara uppdaterade.

De största förändringarna av skötselplanen är att det som tidigare var två dokument i form av skötsel- och åtgärdsplan nu är sammanslaget till en ny reviderad skötselplan. I den nya skötselplanen har också aspekterna vad det gäller hotade arter vars livsmiljö kan påverkas av skötseln lyft fram och påverkat arbetsgång och prioriteringar. I den nya planen prioriteras arbetet med att kommunicera med omvärlden genom att årligen göra kommunikationsplaner för att informera om olika insatser. Nytt i skötselplanen är också en överskådlig prioriteringstabell med de olika skötselmomenten. I skötselplanen har det lagts till rutiner för hur månadsvisa rapporteringar ska gå till och dess innehåll. Dessa ska ligga till grund för årsrapporteringen och vara ett underlag för uppföljning av den skötsel som bedrivs i reservatet och framtida revideringsarbete. Den uppföljningsmetodik som tidigare använts i området kommer inte att fortsätta utan har ersatts med bl.a. uppföljningsprogrammet som är framtaget för Natura 2000 områden och deras naturtyper. För att komplettera den kunskap som finns om reservatet och kunna göra så bra skötselåtgärder som möjligt finns det i den nya skötselplanen presenterat en rad inventeringar och

utredningar som ska utföras t.ex. för att kunna göra långsiktiga skötselråd för ek.

Länsstyrelsen har i stor utsträckning beaktat synpunkter som framförts i yttrandena i den mån de bedömts vara praktiskt genomförbara och förenliga med reservatets syfte. Vissa ställningstaganden motiveras här nedan.

En viktig utgångspunkt för arbetet med skötselplanen har varit, det i beslutet av bildandet av kulturresevatet, beskrivna syftet. Nämligen att bevara och levandegöra de rumsliga strukturerna från Carl von Linnés födelseplats från tidigt 1700-talet. Detta innebär att endast de markslag som dokumenterats i kartmaterial eller andra historiska beskrivningar ska restaureras. Det slutliga målet med restaureringsarbetet och skötseln är att visa på rätt markslag på rätt plats.

Vid första anblicken kan det verka tveksamt att utgå från de åkrar som fanns vid laga skiftet. Mot detta talar den befolkningsökning som skedde i Stenbrohults socken. Vid jämförelse mellan syneprotokoll från 1751 och 1838 framgår emellertid att byns sammanlagda åker har minskat något istället för att öka under tidsperioden, varför laga skifteskartans dokumenterade åkrar sannolikt varit ungefär desamma som under 1700-talet. Uppgifter baserade på ett numera förekommet husesyneprotokoll, föder Råshult Södergård 1706, när Nils Linneaus och hans hustru flyttar dit, 16 nötkreatur, 1 häst och 16 får. Husesyneprotokoll som upprättades år 1751 berättar att man på Södergården har äng till 14 kreatur, 2 hästar samt lövbrott till 12 st. får. Detta talar för att förhållandena inte har förändrats i alltför stora drag under de 45 år som skiljer de två husesynprotokoll.

Vad det gäller de djur som präglar kulturresevatet med sin hävd är målsättningen att proportionerna mellan nötkreatur, häst och får ska efter restaureringen vara den som kan anses rådande vid tidigt 1700-tal. Olika aspekter kan påverka detta såsom olika restaureringsskeden samt säkerhetsaspekten för besökarna.

I första hand är målet att producera ett 1700-tals landskap och inte att sköta kulturresevatet genom ett musealt brukande. När det går att göra tidsvinster med moderna redskap ska dessa användas så länge

inte övergripande kvalitets- och skötselmålen motverkas eller den autentiska upplevelsen av resultatet. Däremot är det viktigt att kunna visa besökarna på traditionellt brukande vid olika publika evenemang.

Vad det gäller olika ekonomiska ansvarsområden för genomförandet av skötselplanen finns det ett samarbetsavtal mellan Stiftelsen Linnés Råshult och Länsstyrelsen som fördelar ansvaret kring insatserna.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos Mark och miljödomstolen. Överklagandet ska dock skickas in till Länsstyrelsen i Kronobergs län, 351 86 VÄXJÖ. Länsstyrelsen måste ha fått överklagandet senast tre veckor från den dagen du fick beslutet, annars kan inte Mark och miljödomstolen pröva överklagandet.

Överklagandet bör innehålla följande:

- Hänvisning till detta beslut, dnr 435-7413-09
- Vad som ska ändras
- Namnteckning, namnförtydligande och adressuppgifter
- Eventuella handlingar som stöder överklagandet.

UPPLYSNINGAR

Beslut i ärendet har fattats av länsrådet Lennart Johansson. I handläggningen av ärendet i vilket kulturmiljövårdshandläggare Maria Andersson varit föredragande har även länsantikvarien Heidi Vassi, funktionsansvarig för naturvård Elisabet Ardö, länsjurist Henrik Skanert, lantbrukskonsulent Robert Simonsson samt bitr. länsarkitekt Gunnel Henriksson deltagit.

Lennart Johansson

Maria Andersson

Delgivningssätt

Genom bilagt delgivningskvitto.

Bilagor

1. Skötselplan inklusive bilagor.
2. Hur man överklagar.
3. Sändlista med sakägarförteckning